

DIAGNOSTIEK BIJ KINDEREN, JONGEREN EN GEZINNEN

DEEL IV: SPECIFIEKE KLACHTEN ONDER DE LOEP

Diagnostiek bij kinderen, jongeren en gezinnen

Deel IV: Specifieke klachten onder de loep

*Guy Bosmans, Patricia Bijttebier, Ilse Noens & Laurence Claes
(red.)*

Acco Leuven / Den Haag

Inleiding tot de diagnostiek van specifieke klachten	15
<i>Guy Bosmans, Laurence Claes, Patricia Bijttebier & Ilse Noens</i>	
1. Diagnostiek van gedragsstoornissen	19
<i>Patricia Bijttebier</i>	
1.1 Theoretische achtergrond van gedragsstoornissen op onderkenningsniveau	19
1.1.1 Conceptualisering	19
1.1.2 Prevalentie	23
1.1.3 Comorbiditeit, verloop en prognose	23
1.2 Theoretische achtergrond van gedragsstoornissen op verklaringsniveau	24
1.3 Diagnostisch handelen op onderkenningsniveau	25
1.3.1 Eerste probleemtaxatie	25
1.3.2 Instrumenten specifiek gericht op gedragsstoornissen	26
1.3.3 Instrumenten voor het in kaart brengen van beperkte prosociale emoties	26
1.4 Diagnostisch handelen op verklaringsniveau	27
1.5 Conclusie	27
Noten	28
Personalia	28
Literatuur	28
2. Diagnostiek van aandachtsdeficiëntie-/hyperactiviteitsstoornis (ADHD)	31
<i>Dagmar Van Liefferinge, Dieter Baeyens, Saskia van der Oord & Marina Danckaerts</i>	
2.1 Theoretisch kader	31
2.1.1 Symptoombeeld ADHD	31
2.1.2 DSM-criteria van ADHD: stoornis in ontwikkeling	32
2.1.3 Etiologie	34
2.1.4 Neuropsychologische en -fysiologische verklaringmodellen van ADHD	35
2.2 Diagnostisch handelen op onderkenningsniveau	37
2.2.1 Informatie die verzameld dient te worden bij ouders	38

2.2.2	Informatie die verzameld dient te worden via school	40
2.2.3	Informatie die verzameld dient te worden bij het kind	41
2.2.4	Aandachtspunten	42
2.3	Diagnostisch handelen op verklarend niveau	43
2.3.1	Kindfactoren	43
2.3.2	Omgevingsfactoren	44
2.4	Bespreking van het diagnostisch onderzoek met de jongere, de ouders en eventuele belangrijke anderen	44
	Personalia	45
	Literatuur	46
3.	Diagnostiek van autismespectrumstoornis	51
	<i>Ilse Noens, Herbert Roeyers, Hans Hellemans & Jean Steyaert</i>	
3.1	Terminologie	51
3.2	Diagnostische criteria	51
3.3	Prevalentie	54
3.4	Comorbiditeit	55
3.5	Verklaringen	56
3.5.1	Genetische factoren	56
3.5.2	Neurobiologie	57
3.5.3	Cognitie	57
3.5.4	Omgevingsinvloeden	58
3.6	Diagnostisch handelen op onderkenningsniveau	59
3.6.1	Vroege signalering	60
3.6.2	Screening	60
3.6.3	Onderkennend diagnostisch protocol	61
3.7	Diagnostisch handelen op verklarend en handelingsgericht niveau	66
3.7.1	Sterkte-zwakteprofiel op individueel niveau	66
3.7.2	Sterkte-zwakteprofiel op het niveau van de omgeving	67
3.7.3	Verklaringsanalyse voor problemen in het dagelijkse leven	67
3.8	Van diagnose naar interventie	68
3.9	Misvattingen in de diagnostiek van autismespectrumstoornis	68
	Personalia	69
	Literatuur	69
4.	Diagnostiek van psychotische stoornissen	75
	<i>Marieke Pijnenborg, Alice Vegter, Stynke Castelein & Nynke Boonstra</i>	
4.1	Beschrijving van de doelgroep	75
4.2	Klinische stadiëring	76
4.3	Diagnostiek psychotische stoornissen in stadia	81
4.3.1	Stadium 0 en 1a	81
4.3.2	Stadium 1b: Ultrahoog risico	81

4.3.3	Stadium 2-4, diagnostiek psychotische stoornissen: classificatie, symptoomdimensies en individueel profiel	83
4.4	Diagnostiek psychotische stoornissen: overige relevante domeinen	87
4.4.1	Herstel	87
4.4.2	Somatische screening	89
4.5	Routine Outcome Monitoring	89
4.6	Praktijkoverwegingen, organisatie van zorg	90
	Personalia	90
	Literatuur	91
5.	Diagnostiek van genderdiversiteit	93
	<i>Annelou L.C. de Vries & Karlien Dhondt</i>	
5.1	Terminologie, classificatie en prevalentie van genderdysforie	93
5.2	Diagnostiek op onderkenningsniveau: wat doen we in onze praktijken	95
5.2.1	De intakefase	96
5.2.2	Gerichte diagnostiek	97
5.3	Diagnostiek op verklaringsniveau: ontwikkelingsperspectief, etiologie en comorbiditeit	97
5.4	De vertaalslag van diagnostiek naar interventie: prepuberale kinderen versus adolescenten	99
5.4.1	Genderneutraal werkkader als spiegelfunctie	100
5.4.2	Prepuberale kinderen	100
5.4.3	Adolescenten	101
5.4.4	Medische interventies	102
5.5	Conclusie	103
	Personalia	103
	Literatuur	104
6.	Diagnostiek van leerstoornissen: dyslexie en dyscalculie	107
	<i>Pol Ghesquière & Wied Ruijsenaars</i>	
6.1	Inleiding	107
6.2	Stoornissen bij het leren van schoolse vaardigheden	107
6.3	Diagnostiek van leerproblemen	110
6.3.1	Signalering en het vaststellen van leerproblemen	110
6.3.2	Classificerende diagnostiek	111
6.3.3	Begeleidingsgerichte diagnostiek	113
6.4	Behandeling van leerstoornissen	114
	Noot	116
	Personalia	116
	Literatuur	116

7. Diagnostiek van dwangstoornis	119
<i>Lidewij Wolters & Else de Haan</i>	
7.1 Inleiding	119
7.2 De dwangstoornis	119
7.2.1 Symptomatologie	119
7.2.2 Categorieën van de dwangstoornis	121
7.2.3 DSM-criteria	122
7.3 Prevalentie	123
7.4 Oorzaken	123
7.4.1 Aanleidingen	123
7.4.2 Erfelijkheid	124
7.4.3 Verklaringsmodellen	124
7.5 Gevolgen	125
7.6 Het diagnostisch proces	126
7.6.1 Informatie over de dwangproblematiek	126
7.6.2 Bejegening en informatie geven	127
7.6.3 Ouders	128
7.7 Comorbiditeit	129
7.7.1 De ticstoornis en het syndroom van Gilles de la Tourette	129
7.7.2 Autisme	130
7.7.3 Depressie	130
7.8 Differentiële diagnose	130
7.8.1 Tics	131
7.8.2 Depressie	131
7.8.3 Eetstoornis	131
7.8.4 Schizofrenie	132
7.8.5 Autisme	132
7.9 Meetinstrumenten	132
7.10 Conclusie	133
Personalialia	133
Literatuur	134
8. Diagnostiek van angstklachten	137
<i>Maaike Nauta & Leonieke Vet</i>	
8.1 Theoretische achtergrond van angstklachten op onderkenningsniveau	137
8.2 Theoretische achtergrond van angstklachten op verklaringsniveau	141
8.2.1 Op het niveau van het kind	142
8.2.2 Op het niveau van het gezin	146
8.2.3 Op het niveau van de omgeving	147
8.3 Diagnostisch handelen op onderkenningsniveau	148
8.4 Diagnostisch handelen op verklaringsniveau	151
8.4.1 Ontwikkelingsanamnese	152

8.4.2	Diagnostiek van gezinnen en gezinsfunctioneren	152
8.4.3	Leertheoretische diagnostiek	153
8.4.4	Diagnostiek en school	154
8.5	Tot slot	154
	Personalialia	155
	Literatuur	155
9.	Diagnostiek van depressieve klachten	161
	<i>Caroline Braet, Patricia Bijttebier & Guy Bosmans</i>	
9.1	Theoretische achtergrond van depressieve klachten op onderkenningsniveau	161
9.2	Theoretische achtergrond van depressieve klachten op verklaringsniveau	163
9.2.1	Factoren op het niveau van het kind	163
9.2.2	Omgevingsfactoren	165
9.2.3	Leermechanismen	167
9.3	Diagnostisch handelen op onderkenningsniveau	167
9.4	Diagnostisch handelen op verklaringsniveau	168
9.5	Oneigenlijke praktijken en mythes bij de diagnostiek van depressieve klachten	169
	Personalialia	170
	Literatuur	170
10.	Diagnostiek van zelfverwondend gedrag	173
	<i>Laurence Claes</i>	
10.1	Onderkenning van zelfverwondend gedrag	173
10.1.1	Definitie	173
10.1.2	Prevalentie	174
10.1.3	Zelfverwondend gedrag in de ontwikkeling	175
10.2	Verklaring van zelfverwondend gedrag	175
10.2.1	Individuele factoren	175
10.2.2	Contextfactoren	176
10.3	Onderkennende diagnostiek van zelfverwondend gedrag	177
10.3.1	Diagnostische relatie	177
10.3.2	Kenmerken van zelfverwondend gedrag	177
10.4	Verklarende diagnostiek van zelfverwondend gedrag	178
10.4.1	Functies van zelfverwondend gedrag	178
10.4.2	Kwetsbaarheidsfactoren voor zelfverwondend gedrag	179
10.5	Instrumentarium	180
10.6	Van diagnostiek naar interventie	182
	Personalialia	183
	Literatuur	183

11. Diagnostiek van suïcidaal gedrag	187
<i>Tara Santens, Karolina Bystram & Jasmijn Creten</i>	
11.1 Inleiding	187
11.2 Theoretische achtergrond van suïcidaal gedrag op onderkeningsniveau	188
11.2.1 Kernbegrippen	188
11.2.2 Ontwikkeling van het doodskoncept bij kinderen	189
11.2.3 Kenmerken van een suïcidale toestand	189
11.2.4 Suïcidaal gedrag in de DSM-5	190
11.2.5 Het suïcidale proces	191
11.2.6 Acute en chronische suïcidaliteit	192
11.3 Theoretische achtergrond van suïcidaal gedrag op verklaringsniveau	193
11.3.1 Voorbeschikkende factoren	193
11.3.2 Uitlokkende factoren	194
11.3.3 Drempelverlagende factoren	194
11.3.4 Beschermende factoren	195
11.4 Algemene principes bij diagnostiek van suïcidaal gedrag bij kinderen en jongeren	195
11.4.1 Multimethodebenadering	195
11.4.2 Grenzen van het beroepsgeheim	196
11.4.3 Betrekken van de omgeving	196
11.4.4 Proactieve vroegdetectie	197
11.4.5 Monitoring van de suïcidale toestand	198
11.4.6 Elke uiting van suïcidaliteit ernstig nemen	198
11.5 Diagnostiek van suïcidaal gedrag in vijf stappen	198
11.5.1 Stap 1: identificeer vroeger en huidig suïcidaal gedrag	199
11.5.2 Stap 2: identificeer (oopenstapeling en samenspel van) risicofactoren	201
11.5.3 Stap 3: identificeer beschermende factoren	202
11.5.4 Stap 4: schat de zorgnood van de jongere in	203
11.5.5 Stap 5: documenteer nauwgezet in het cliëntdossier	206
11.6 Diagnostisch handelen op indiceringsniveau: opstellen van een veiligheidsplan	206
11.7 Conclusie	210
Noot	211
Personalialia	211
Literatuur	211
12. Diagnostiek van kindermishandeling	217
<i>Carla Ivens & Elisabeth Vanderveken</i>	
12.1 Inleiding	217
12.2 Definities van kindermishandeling	218
12.3 Prevalentie van kindermishandeling	219

12.4 Verklaringsmodellen	220
12.5 Diagnostiek van kindermishandeling	222
12.5.1 Diagnostisch handelen versus waarheidsvinding	222
12.5.2 Diagnostisch proces: wettelijke bepalingen, ethische dilemma's en methodiek	222
12.5.3 Onderkennende diagnostiek	224
12.5.4 Verklarende diagnostiek	228
12.6 Van diagnostiek naar interventie	229
12.6.1 Fase 1: focus op veiligheid en erkenning	229
12.6.2 Fase 2: trauma-educatie	230
12.6.3 Fase 3: trauma-analyse	230
12.6.4 Fase 4: psychotherapie	231
12.7 Do's en don'ts in de praktijk	231
Personalialia	232
Literatuur	232
13. Diagnostiek van traumagerelateerde en dissociatieve stoornissen	235
<i>Eva Verlinden, Renée Beer & Ramón Lindauer</i>	
13.1 Inleiding	235
13.2 Prevalentie van traumatische gebeurtenissen	236
13.3 Psychotrauma- en stressorgerelateerde stoornissen	237
13.3.1 Posttraumatische-stressstoornis (PTSS)	237
13.3.2 PTSS bij jonge kinderen	238
13.3.3 Subtypes van PTSS	238
13.3.4 Prevalentie van PTSS	239
13.4 Dissociatieve stoornissen	239
13.5 Klinische manifestaties	240
13.5.1 Baby's, peuters en kleuters (0-6 jaar)	241
13.5.2 Schoolkinderen (6-12 jaar)	242
13.5.3 Pubers en adolescenten (12-18 jaar)	242
13.6 Complex trauma	242
13.7 Risicofactoren en beschermende factoren	243
13.8 Diagnostisch onderzoek	243
13.8.1 Inventarisatie meegemaakte gebeurtenissen	244
13.8.2 Screeningslijsten	245
13.8.3 Klinische interviews	246
13.8.4 Vragenlijsten	248
13.8.5 Differentiaaldiagnostiek	250
13.9 Conclusie	251
Personalialia	251
Literatuur	252

14. Diagnostiek van verstoorde gehechtheid	257
<i>Clasien de Schipper, Paula Sterkenburg, Hans Giltaij, Carlo Schuengel & Mirjam Oosterman</i>	
14.1 Inleiding	257
14.2 Gehechtheidstheorie	258
14.3 Gehechtheidsgedrag	259
14.4 Verstoorde gehechtheidsgedrag	261
14.4.1 Kindspecifiek verstoorde gehechtheidsgedrag	261
14.4.2 DSM-5-classificatie reactieve hechtingsstoornis	264
14.4.3 DSM-5-classificatie ontremd-sociaalcontactstoornis	265
14.4.4 Relatiespecifiek verstoorde gehechtheidsgedrag	266
14.5 Verstoorde gehechtheid en andere psychiatrische stoornissen	267
14.6 Diagnostisch handelen bij reactieve hechtingsstoornis en ontremd-sociaalcontactstoornis	267
14.6.1 Screeningsinstrumenten	267
14.6.2 Observaties van interacties met primaire verzorgers en onbekende personen	269
14.6.3 Onderkenning	269
14.7 Aanknopingspunten voor indicatiestellingsonderzoek na diagnostiek	269
14.7.1 Opvoedingsomgeving creëren met een emotioneel beschikbare potentiële gehechtheidsfiguur	270
14.7.2 Het bevorderen van de sensitiviteit van opvoeders	270
14.7.3 Specifieke interventies	270
14.7.4 Andere problematiek vraagt om aparte behandeling	271
14.8 Oneigenlijke praktijken en mythes bij de diagnostiek van verstoorde gehechtheid	271
14.9 Conclusie	272
Personalialia	273
Literatuur	273
15. Diagnostiek van enuresis en urinaire incontinentie	277
<i>Eline Van Hoecke, Elke De Bruyne & Charlotte Van Herzeele</i>	
15.1 Theoretische achtergrond van enuresis en urinaire incontinentie op onderkenningsniveau	277
15.2 Theoretische achtergrond van enuresis en urinaire incontinentie op verklarend niveau	278
15.3 Psychologische en psychopathologische problemen bij (non-) monosymptomatische enuresis	280
15.3.1 Subklinische symptomen	280
15.3.2 Psychopathologie en psychiatrische problemen	282
15.4 Handelingsgericht diagnostisch handelen	283
15.4.1 Klinisch interview: exploratie van het plasprobleem	283

15.4.2 Klinisch interview: de beleving bij het kind en de ouder (zie bijlage 2)	284
15.4.3 Vragenlijsten met betrekking tot de beleving van enuresis	284
15.4.4 Klinisch interview met betrekking tot comorbide psychologische problemen/stoornissen	285
15.4.5 Vragenlijsten voor comorbide psychologische problemen/stoornissen	285
15.4.6 Aanvulling op de diagnostische fase bij enuresis/urinaire incontinentie	286
Personalia	286
Literatuur	287
Bijlage 1. Gestructureerd interview met ouders omtrent het plasprobleem van hun kind	290
Bijlage 2. Semigestructureerd interview met het kind omtrent zijn plasprobleem	294
Bijlage 3. Enuresis Stress Vragenlijst – ouders (ESVo)	297
Bijlage 4. PinQ (ouderversie)	299
Bijlage 5. PinQ (kindversie)	301
Bijlage 6. Korte checklist naar emotionele problemen en ADHD-symptomen	303
Bijlage 7. Screening: alle kinderen	304
16. Diagnostiek van drugsverslaving	305
<i>Sonja Paesbrugge, Joris Cracco & Robrecht Keymeulen</i>	
16.1 Theoretische achtergrond	305
16.2 Definitie en ernst van een drugsverslaving	305
16.3 Schatting van de omvang van de doelgroep	307
16.4 Specifieke kenmerken van de doelgroep	307
16.5 Diagnostiek op onderkenningsniveau	310
16.5.1 Screening en detectie van een beginnende verslavingsproblematiek	311
16.5.2 Vaststelling van een verslavingsproblematiek bij jongeren en invloed van en op belendende levensterreinen	312
16.5.3 Verklarende diagnostiek bij jongeren met een verslavingsproblematiek: toepassing in het RKJ De Sleutel	313
16.6 Uitdagingen voor de toekomst: valkuilen vermijden, expertise ontwikkelen en samenwerking stimuleren	318
Personalia	320
Literatuur	320
17. Diagnostiek van gameverslaving	323
<i>Antonius J. Van Rooij & Huub Boonen</i>	
17.1 Gameverslaving: nieuwe stoornis... of niet?	323
17.2 Determinanten en risicofactoren	326
17.3 Onderkenningsdiagnostiek: gameverslaving in de klinische praktijk	327

17.3.1	Klinisch interview: C-VAT 2.0	327
17.3.2	Differentiële diagnostiek	330
17.4	Verklarende diagnostiek	330
17.4.1	Zicht op gamebeleving	331
17.4.2	Over- of onderpresteren	332
17.4.3	Sociale omgeving	332
17.4.4	Gezins- en opvoedingsgerelateerde factoren	333
17.4.5	Vrijtijdsbesteding	334
17.4.6	Copingstijlen	334
17.5	Conclusie	334
	Personalialia	335
	Literatuur	336
	Bijlage 1. C-VAT versie 2.0 (2014)	340
	Bijlage 2. Inventarisatie gamegedrag	342
18.	Diagnostiek van eetstoornissen	343
	<i>Lien Goossens, Caroline Braet & Laurence Claes</i>	
18.1	Theoretische achtergrond van eetstoornissen op onderkenningsniveau	343
18.1.1	Conceptualisering	343
18.1.2	Prevalentie	346
18.1.3	Comorbiditeit, verloop en prognose	347
18.2	Theoretische achtergrond van eetstoornissen op verklaringsniveau	348
18.3	Diagnostisch handelen op onderkenningsniveau	352
18.3.1	Vragenlijsten	352
18.3.2	Klinisch interview	353
18.3.3	Observatiemaat	354
18.3.4	Lichamelijke anamnese	354
18.4	Diagnostisch handelen op verklaringsniveau	354
18.5	Misvattingen	355
18.6	Conclusie	356
	Personalialia	356
	Literatuur	357